

Lausunto

14.10.2024

Asia: VN/30163/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi

Visio

**Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon visiota?
Kyllä / En. Jos ette, kuvaillkaa mahdolliset muutostarpeet.**

Kyllä

Mahdolliset muutostarpeet.

-

Tavoitteet

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon neljää tavoitetta?

Kyllä, tavoitteet vastaavat omaa näkemystäni

Jos vastasitte en, kuvaillkaa tiiviisti mahdolliset muutostarpeet.

-

Toimenpide-ehdotukset

Tässä on lueteltu yhdeksän toimenpidekokonaisuutta. Mitkä raportin toimenpide-ehdotuksista ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa? Valitse ensin yksi (1) haluamasi toimenpidekokonaisuus ja kirjoita sen jälkeen haluamasi toimenpide-ehdotukset alla olevaan tilaan kaikki peräkkäin. Valitse yhteensä enintään viisi (5).

Kulttuurin tekijät avainasemassa [1.Kulttuurin tekijöiden asemaa parantaviin keinoihin sisältyvät epätyypillisiin työsuhteisiin liittyvien ongelmien korjaaminen, ansainnan vahvistaminen alusta- ja tekijänoikeustaloudessa, taiteen ja kulttuurin ostamiseen ja lahjoitukseen liittyvät kannustimet verotuksessa sekä uudenlaiset välittäjäjärakenteisiin liittyvät rahoitusmuodot

2.Tekijänoikeuslainsäädäntöä ja -järjestelmää kehitetään ja ylläpidetään niin, että tekijöiden taloudelliset ja moraaliset oikeudet turvataan, lainsäädäntö ja järjestelmä tukee oikeuksien tehokasta lisensointia ja ansaintalogiikoiden innovatiivista kehittämistä, sopimusosapuolten välillä vallitsee nykyistä parempi tasapaino, oikeuksien valvonta on tehokasta ja käytössä on

tekijänoikeuden digitaalinen infrastruktuuri 3.Lisätään rahoituksen ennakoitavuutta mm. monivuotisilla rahoitussuunnitelmilla sekä lisäämällä monivuotisia avustuksia. Kehitetään valtionavustusten strategisuutta 4.Kulttuuri- ja luovien alojen julkinen rahoitus ja rakenteet parantuvat vuoteen 2040 mennessä niin, että luovan talouden osuus bkt:sta kaksinkertaistuu 5. Valtioneuvostotasoinen ylivaalikautinen kulttuuri- ja luovien alojen toimielin]

Oma roolinne tulevassa toimeenpanossa

Millaisena näette oman tai edustamanne tahon roolin kulttuuripoliittisenselonteon toimeenpanossa?

Näyttelijäliitto voi osallistua kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanoon monilla eri tavoilla. Näyttelijäliitto edustaa ammattinäyttelijöitä ja valvoo heidän oikeuksiaan. Näyttelijäliitolla on mahdollisuus toimia esim. asiantuntija-, tiedontuotanto-, viestintä-, edunvalvonta-, organisointi yms. roolissa monilla eri taiteen aloilla, koska näyttelijät työskentelevät useilla eri taiteen ja kulttuurin aloilla mm:

- teatteri (mm. VOS-teatterit, ryhmämuotoiset teatterit, produktiokohtaiset ryhmät, omat esitykset ja kesäteatterit)
- soveltava teatteri (sote-alat, esim. sairaalat, vankilat, koulut)
- elokuvat (pitkät elokuvat ja lyhytelokuvat, dokumenttielokuvien dramatisoiduissa osissa ja äänenä)
- tv-sarjat ja tv-viihde
- äänityöt (dubbaukset, äänikirjat, kuulutukset ja yritysten muut äänitarpeet)
- mainokset (mainoselokuvat sekä kuvassa että pelkkänä äänenä että äänimainokset radiossa yms.)
- opetus- ja koulutus (esim. ilmaisu ja esiintyminen, oppilaitokset, yritykset)
- yrityskeikat (esim. juontotehtävät, muutostilanteet)
- yms.

Lisäksi näyttelijät ovat moniosaajia ja toimivat uransa aikana näyttelijän tehtävien lisäksi esim. teatteriohjaajina, elokuva- ja tv-ohjaajina, käsikirjoittajina ja muusikoina.

Suurin osa näyttelijöistä on freelancereita 1000/1350:stä ja he keräävät toimeentulonsa monilla eri tavoilla palkkatuloina lyhyistä työsuhteista, yritystuloina, apurahoina ja tekijänoikeuskorvauksina. Tämän vuoksi Näyttelijäliitto voi osallistua toimeenpanoon laajasti myös mm. tekijänoikeuksien ja sosiaaliturvan kehittämisessä.

Tiivistelmä näkemyksistänne

Tähän voitte kirjoittaa mahdolliset muut kulttuuripoliittista selontekoa koskevat huomionne.

Mielestämme kulttuuripoliittisesta selonteosta puuttuu tai vaatisi selkeämmän huomion seuraavat asiat:

1. Selonteossa puhutaan paljon kulttuurista ja maininnat taiteesta jäävät kovin vähälle. Taide ja taiteilijat ja taiteen vapaus ovat kuitenkin kulttuurin perusta.
2. Tulevien vuosien merkittävien leikkausten vaikutuksia ei arvioida lainkaan, vaikka niillä tulee olemaan pitkäaikaiset seuraukset: rakenteiden menetykset (esim. teattereiden ja ryhmien lakkauttaminen), taiteilijoiden työllistymisen vaikeutuminen ja tämän seurauksena mahdolliset alan vaihtajat. Tilastokeskuksen kulttuuritilastojen lopettaminen ensi vuonna tulee sekin vaikuttamaan mahdollisuuksiin vahvistaa kulttuurialan tietopohjaa.
3. Selonteossa ei riittävän selkeästi todeta, mitä nykyisessä rakenteessa on säilytettävää: esimerkiksi koko maan kattava teatteriverkosto ja niiden perusrahoitus, joka takaa saavutettavuuden.
4. Taiteen ja kulttuurin ympärilleen luomat alueelliset taloudelliset ja työllistävät vaikutukset ja taiteen ja kulttuurin veto- ja pitovoima: Esimerkiksi teatterilipun ostaja käyttää muita alueen palveluita ja kuluttaa rahaa esimerkiksi ravintoloissa tai majoituspalveluissa ja kotimaisten elokuvien lipunmyynti ylläpitää elokuvateattereita ympäri maata.
5. Kulttuurin arvoketjua ei synny, ellei ole ammattitaiteilijoita. Yksittäisten taiteilijoiden varaan rakentuu taiteen- ja kulttuurin ekosysteemejä ja toisaalta taiteilijoiden ja taiteiden välille syntyy ekosysteemejä. Esimerkiksi näyttelijä saattaa saman viikon aikana esiintyä teatterissa kahtena iltana, työskennellä elokuvassa yhden kuvauspäivän, käydä lukemassa äänikirjaa ja spiikata mainoksen ja vaikkapa juontaa yrityksen tilaisuuden. Näyttelijä on välttämätön tekijä verkostoissa, joissa on luonnollisesti myös muita taiteilijoita ja lisäksi useita muita ammattilaisia.
6. Tekoälyn mukanaan tuomat moninaiset haasteet: Sen lisäksi, että tekoäly tulee olemaan luovilla aloilla työväline, se tulee heikentämään taiteilijoiden toimeentulomahdollisuuksia ja korvaamaan monia luovan alan työtehtäviä (esim. näyttelijöiden äänityöt, nk. katalogimusiikki tai valokuvat jne.). Tekoälyn kehittämisessä käytetään aiemmin luotuja teoksia ja tekoäly tekee niiden pohjalta uusia teoksia. On välttämätöntä varmistaa, että teosten käyttämisestä sovitaan ja korvataan. Aluksi tekoälyllä korvataan nk. vähemmän luovuutta vaativia tehtäviä, mikä vähentää taiteilijoiden tuloja. Esimerkiksi näyttelijöille äänityöt ovat olleet keskeinen tulonlähde, koska esim. teatteri- ja elokuva- tai tv-töiden väliin jäisi aina työttömiä päiviä tai viikkoja. Jos ja kun äänityöt menetetään tekoälylle, yhä harvempi näyttelijä pystyy elättämään itsensä ja joutuu hakeutumaan muille aloille. Toisen kokoaikatyön yhdistäminen näyttelijän töihin on todella hankalaa. Tekoälyn kehityttyä esim. elokuvia voidaan tehdä kokonaan ilman näyttelijöitä ja monia muita elokuvan nykyisiä ammattilaisia.
7. Selvityksessä jätetään melko ohuelle huomiolle ilmastonmuutos ja luontokato ja sen perustavanlaatuiset vaikutukset yhteiskuntaan ja kaikkeen ihmisten elämässä. Nykyisenkaltaisen kulutukseen ja luonnon riistämiseen perustuva talous tulee muuttumaan vuoteen 2040 mennessä. Taide- ja kulttuuri ja immateriaaliset kokemukset ja palvelut ja niiden tuottaminen ilmasto- ja luontoa säästävällä tavalla tulevat olemaan nykyistä huomattavasti keskeisempiä kulutuksen kohteita.

Selonteossa on huomioitu ja tuotu esille monia kannatettavia asioita, joista haluamme nostaa esille seuraavat:

1. Tekijänoikeuslainsäädännön ja -järjestelmän kehittäminen: pidämme tärkeänä, että tekijänoikeusjärjestelmää kehitetään nimenomaan siten, että vahvistetaan tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden neuvotteluasemaa ja mahdollisuutta saada tekijänoikeustuloja ja toimeentuloa teostensa käytöstä. Suomessa lainsäätäjän tulee nykyistä paremmin varmistaa, että tekijöillä on mahdollisuus myös toimeenpanna tekijänoikeuslain mukaiset oikeutensa.
2. Kulttuurin tekijöiden ansaintamahdollisuuksien vahvistaminen ja epätyypillisiin työsuhteisiin liittyvien ongelmien korjaaminen: Olemme huolissamme kuitenkin siitä, että lähivuosien kulttuurirahoituksen leikkaukset ja työttömyysturvan heikennykset vaikeuttavat taiteilijoiden toimeentuloa niin merkittävästi, että moni joutuu vaihtamaan alaa jo ennen kuin sosiaaliturvaan liittyviä ongelmia ehditään korjata
3. Julkisen rahoituksen lisääminen ja ennakoitavuuden parantaminen: Esimerkiksi teattereiden ja teatteriryhmien perusrahoitus varmistaa alueellista saavutettavuutta ja samalla varmistaa, että taiteilijoita voi asua eri puolilla Suomea. Lisäksi pidämme tärkeänä myös selonteon ehdotuksia kehittää rahoitus- ja yhteistyömalleja, yhteiskäyttöisiä tiloja, kiertuemalleja ja alustoja kulttuuripalveluille.
4. Tavoite luovan talouden osuuden kaksinkertaistamisesta bkt:sta: Kasvustrategian varmistamiseksi tulee tehdä alakohtaisia kasvusopimuksia, joihin sitoudutaan ylivaalikautisesti. Hyvä esimerkki on esim. Ruotsissa ja Tanskassa Media-avtal, johon kaikki alan toimijat ja valtio sitoutuvat ja jolla kehitetään maan AV-alaa pitkäjänteisesti.
5. Valtioneuvostotasoinen kulttuuri- ja luovien alojen toimielimen perustaminen: Pidämme tärkeänä, että taide ja kulttuuri ymmärretään tärkeänä osana yhteiskuntapolitiikkaa, elinkeinona ja merkittävänä kansantalouden toimialana ja että ministeriöiden välistä yhteistyötä lisätään ja kehitetään.
6. Kulttuurialojen huomioiminen EU-vaikuttamisessa: Pidämme tärkeänä, että Suomi nykyistä aktiivisemmin toimii keskustelujen avaajana ja suunnan näyttäjänä EU:ssa ja vahvistaa omaa kulttuuripolitiikkaa esimerkkinä muille. Esimerkiksi tekijänoikeuksien kansallisessa kehittämisessä Suomi on jäänyt muita maita jälkeen ja toimeenpannut vain EU:sta tulleita muutoksia, kun monet muut maat ovat samaan aikaan kehittäneet myös kansallista lainsäädäntöään.
7. Kulttuurialan ammattilaisten mahdollisuuksia verkostoitua ja työskennellä ulkomailla parannetaan: Taiteen- ja kulttuurin kansainvälistymistä ja vientiä tulee kehittää monipuolisesti ja laajasti. On hyvä, että myös yksittäisten taiteilijoiden kansainvälistymistä edistetään.
8. Kulttuuria koskevan tietopohjan vahvistaminen: Tietopohja on tärkeä päätöksenteon väline ja tietopohja tekee taiteen ja kulttuurin ja sen vaikutukset näkyväksi myös lukuina. Onkin erityisen huolestuttavaa, että Tilastokeskus on lakkauttamassa ensi vuonna kulttuurin tilastoinnin. Jotta selonteon tavoite toteutuisi, valtion tulee huolehtia, että kulttuurin tietopohja ml. tilastointi varmistetaan myös ensi vuonna.

Kuusikko Elina
Suomen Näyttelijäliitto - Finlands Skådespelarförbund ry.